

dr Agnieszka Połaniecka
polaniecka@onet.eu

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Koszalinie

<http://dx.doi.org/10.16926/zdwfsit.13>

Kultura fizyczna w działalności Ludowych Zespołów Sportowych w województwie śląskim w latach 1975–1998

Streszczenie

Jednym z ważniejszych ogniw kultury fizycznej na ziemi śląskiej było Zrzeszenie Ludowe Zespoły Sportowe. Jego działalność polegała na popularyzacji rekreacji i rozwoju dyscyplin sportowych w ramach kół i ludowych klubów sportowych w społecznościach wiejskich i małomiasteczkowych.

Jedną z głównych imprez masowych Zrzeszenia organizowanych na terenie województwa śląskiego były Igrzyska Rekreacyjno-Sportowe Pracowników Gospodarki Żywnościowej i Wojewódzkie Igrzyska Rekreacyjno-Sportowe, które po raz pierwszy odbyły się w 1976 r. w Bytowie. Ważne miejsce, obok masowych form kultury fizycznej w środowisku wiejskim województwa śląskiego, zajmowała turystyka i krajoznawstwo.

Natomiast wśród dyscyplin sportowych w Zrzeszeniu Ludowe Zespoły Sportowe największą popularnością cieszyły się: kolarstwo, piłka nożna, piłka siatkowa, szachy i podnoszenie ciężarów. Rywalizacja w tych dyscyplinach odbywała się podczas cyklicznych zawodów sportowych: igrzysk, spartakiad wsi i zlotów turystycznych. Najlepiej funkcjonującymi klubami były te, dla których jednostkami wspierającymi były Państwowe Gospodarstwa Rolne. W 1990 r. zostały wstrzymane wszelkie dotacje dla organizacji społecznych, w związku z tym wydarzenia sportowo-turystyczne odbywały się rzadziej i miały mniejszy zasięg.

Słowa kluczowe: Ludowe Zespoły Sportowe, kultura fizyczna, sport, wieś, województwo śląskie

1. Powstanie i organizacja Ludowych Zespołów Sportowych

Jednym z ważniejszych ogniw kultury fizycznej na ziemi śląskiej było Zrzeszenie Ludowe Zespoły Sportowe (dalej: Z LZS). Organizacja ta w ciągu kilkunastu lat stworzyła dodatkowy atut kulturoznawczy i rozwojowy regionów

wiejskich¹. Jej działalność polegała na popularyzacji rekreacji i rozwoju dyscyplin sportowych w ramach kół i ludowych klubów sportowych (dalej: LKS) w społecznościach wiejskich i małomiasteczkowych. Dzięki tej aktywności udało się wyselekcjonować i wylansować dużą liczbę zdolnych zawodników².

Z chwilą powołania województwa śląskiego w 1975 r. działalność LZS odbywała się pod kierownictwem Jana Witkowskiego – pierwszego przewodniczącego Rady Wojewódzkiej Zrzeszenia LZS (dalej: RWZ LZS). Na przestrzeni lat skład prezydium zmieniał się kilkakrotnie, ale cele i założenia pozostały bez zmian. W skład RW wchodziły utworzone rady gminne oraz koła LZS i kluby sportowe określane jako LKS. Wraz z reorganizacją województwa nastąpiły zmiany w strukturach Zrzeszenia.

W dniu 26 czerwca 1975 r. II Plenum Rady Głównej Z LZS wprowadziło uchwałę w sprawie dostosowania pracy Zrzeszenia do dwustopniowej struktury administracyjnej państwa. Na skutek tego zostało utworzone Wojewódzkie Zrzeszenie LZS (dalej: WZ LZS) w Śląsku. Zgromadzenie Zrzeszenia, które odbyło się 15 lipca 1975 r., uznano za I Wojewódzki Zjazd LZS w Śląsku. Od tego momentu WZ LZS posiadało osobowość prawną i stało się częścią Krajowego Zrzeszenia LZS realizującą jego ogólne zadania³.

I Wojewódzki Zjazd dokonał również wyboru terenowych władz Zrzeszenia i Rady Wojewódzkiej (dalej: RW), wszelkie zmiany w tym zakresie dokonywane były podczas kolejnych Zjazdów. W składzie władz, obok działaczy sportowych, znajdowali się działacze instancji partyjnych i administracji terenowej, przedstawiciele ważnych zakładów produkcyjnych i działacze młodzieżowi. W celu rozszerzenia wpływu społecznego na działalność programową powołano społeczne komisje problemowe służące władzom Zrzeszenia jako specjalistyczne ciała doradcze⁴.

Działalność RW oparta była na programach działania WZ LZS opracowywanych na każdy rok kalendarzowy oraz szczegółowych planach realizacji programu działania. Wykonywały go poszczególne Komisje Rady Wojewódzkiej oraz instancje niższego szczebla i osoby fizyczne.

Prezydium RW Z LZS prowadziło działalność na podstawie kwartalnych planów pracy. Organizację, zakres działania oraz szczegółowy podział pracy RW, Prezydium i poszczególnych komisji specjalistycznych określały regulaminy uchwalone przez Radę Wojewódzką⁵. Prezydium uprawnione było do realizacji uchwał Walnego Zjazdu i Rady Wojewódzkiej. Poza tym reprezentowało interesy Zrzeszenia LZS przed władzami politycznymi, państwowymi i społecznymi. Wyznacznikiem do oceny pracy Prezydium był udział jego członków w imprezach szczebla wojewódzkiego.

¹ Zob. L. Gondek, *Kultura fizyczna w Polsce 1944–1984*, s. 186.

² Zob. S. Drążdżewski, *Ludowe Zespoły Sportowe*. Warszawa 1968, s. 10, 31.

³ Składnica Akt Rady Wojewódzkiej Ludowych Zespołów Sportowych w Śląsku (cyt. SA WR LZS w Śląsku): Uchwałą zebrania założycielskiego, b. pag.

⁴ Relacja K. Głowackiej, zam. w Śląsku; Materiały prywatne w posiadaniu K. Głowackiej; ARW LZS w Śląsku: sprawozdanie z działalności WZ LZS w Śląsku za lata 1979–1983, s. 9–10.

⁵ SA WR LZS w Śląsku: Pismo dotyczące pracy władz WZ LZS, b. pag.

Jednostkami podległymi Wojewódzkiemu Zrzeszeniu były Rady Gminne, wokół których koncentrowała się podstawowa działalność sportowa wsi. Organizowały i nadzorowały one działalność statutową Zrzeszenia na swoim terenie oraz współdziałały z władzami gminy, organizacjami i instytucjami tam istniejącymi. LZS działały w ramach poszczególnych Rad Gminnych. Terenem, na którym funkcjonowały była wieś lub instytucja pracująca na rzecz wsi i rolnictwa. Działalność prowadziły w oparciu o statut WZ LZS oraz regulamin LZS. W 1976 r. w miastach i wsiach województwa śląskiego istniało 39 gminnych rad LZS oraz 251 ogniw podstawowych. Oprócz imprez o charakterze spartakiad czy mistrzostw gmin i wsi prowadzono stały system rozgrywek sportowych w następujących dyscyplinach: piłka nożna – startowało około 200 drużyn, szachy – 150 drużyn, tenis stołowy – 120 drużyn. Ponadto w RW LZS zorganizowała mistrzostwa województwa LZS w 10 dyscyplinach sportowych⁶.

W 1977 r. przeprowadzono weryfikację działań LZS, w wyniku której ustalono, że część jednostek istniała tylko w ewidencjach i na papierze. Młodzież wykazywała zainteresowanie większymi, lepiej zorganizowanymi, mającymi znaczące wyniki sportowe placówkami LZS. Spowodowało to likwidację słabiej prosperujących oddziałów LZS. Kolejną przyczyną likwidacji terenowych jednostek była centralizacja większych ośrodków, które organizowały imprezy powiatowe, wojewódzkie i centralne. Podczas ich organizacji wykorzystywano większą część środków finansowych⁷.

W II połowie lat siedemdziesiątych XX w. oddziały LZS skupiały kilkanaście tysięcy członków, przy czym największą ich liczbę – 13 454⁸ – zanotowano w 1975 r. W latach osiemdziesiątych następował wyraźny spadek ich liczebności, w roku 1983 liczba członków wynosiła 10 297⁹. Również liczba kobiet zrzeszonych w śląskich LZS miała tendencję malejącą. Przyczyną tego był proces migracji kobiet ze wsi do miast. Poza tym za mało uwagi poświęcono rozwojowi kultury fizycznej wśród tej płci.

Podstawową formą oceny pracy działalności Rad Gminnych i LZS w omawianym okresie były prowadzone konkursy na najlepiej pracującą Radę Gminną oraz współzawodnictwo ogniw podstawowych o sportowy znak jakości „Omega”. Konkursy te stanowiły czynnik aktywizujący, podnosiły poziom działalności, przyczyniając się do szybszego rozwoju kultury fizycznej w środowisku. Podstawę do oceny poszczególnych instancji stanowiła działalność sportowa, rekreacyjna, turystyczna, wychowawcza, szkoleniowa, propagandowa, gospodarność oraz organizacja i przebieg kampanii sprawozdawczo-programowych itp.¹⁰

⁶ AP Słupsk: WRN, nr 296. Upowszechnienie sportu, turystyki rekreacji fizycznej wśród młodzieży, s. 193.

⁷ Kronika LZS Słupsk za lata 1970–1991, b. pag.

⁸ SA WR LZS w Słupsku: Sprawozdanie zbiorcze za rok 1975, b. pag.

⁹ SA WR LZS w Słupsku: Sprawozdanie zbiorcze za rok 1983, b. pag.

¹⁰ SA WR LZS w Słupsku: Sprawozdanie z działalności WZ LZS w Słupsku za lata 1979–1983, s. 14.

Należy wspomnieć, że w 1977 r. LZS Nowa Wieś Lęborska uzyskał I miejsce w ogólnopolskim współzawodnictwie podstawowych ogniw Zrzeszenia LZS o sportowy znak jakości „Omega”. W konkursie oceniano działalność w zakresie sportu, wychowania fizycznego i rekreacji, turystyki i krajoznawstwa, szkolenia, urządzeń sportowych, działalności finansowej i organizacyjnej¹¹.

Zdarzało się jednak, że w całokształcie pracy poszczególnych instancji występował brak systematycznej pracy w okresie całego roku, dlatego nie wszystkie LZS-y i rady gminne działające w województwie uczestniczyły w wymienionych konkursach. W 1986 r. szacunkowa liczba członków LSZ wynosiła ok. 11 tys. osób. Pracowali oni w 31 radach gminnych, 211 kołach LZS i LKS¹². Stosunek zrzeszonych w LZS do liczby mieszkańców wsi województwa śląskiego w latach 1975–1980 był wysoki i wynosił 6,7%, podczas gdy w kraju 6,3%. W 1980 r. mieszkańcy wsi uprawiali sport w 1017 sekcjach¹³.

W 1984 r. zakończyła się druga kadencja działalności Zrzeszenia Ludowych Zespołów Sportowych w województwie śląskim. W obradach oceniających kadencję wzięła udział ponad 100-osobowa grupa trenerów, działaczy i zawodników oraz przedstawiciele władz politycznych i administracyjnych województwa. Z uwagi na kryzysową sytuację społeczno-gospodarczą w kraju kadencja nie należała do najłatwiejszych. Zanotowano znaczny spadek działaczy, sekcji i zawodników niemalże we wszystkich klubach. Odczuwalny był brak sprzętu sportowego oraz bazy treningowej. Zrzeszenie borykało się z poważnymi kłopotami finansowymi uniemożliwiającymi prowadzenie większej liczby drużyn oraz imprez sportowo-rekreacyjnych. Wskazano na potrzebę aktywizacji rad gminnych LZS i utworzenia rad rejonowych. Ponadto wybrano nowe władze, a funkcję przewodniczącego Rady Wojewódzkiej Zrzeszenia LZS powierzono Stanisławowi Witosławskiemu – sekretarzowi KW PZPR w Śląsku¹⁴.

W 1985 r. w województwie śląskim działały 23 ogniwa LZS skupiające 9230 członków. Dużym wsparciem dla gminnych LZS była pomoc finansowa lokalnych przedsiębiorstw. Dzięki temu miały one w części zapewniony podstawowy sprzęt sportowy, co przekładało się na większe możliwości treningowe, a tym samym na lepsze wyniki. W gminach, gdzie brakowało zakładów mogących wesprzeć LZS, pomagała Ochotnicza Straż Pożarna (dalej: OSP), a także Koła Gospodyń Wiejskich (dalej: KGW). Niestety taka pomoc była niewystarczająca¹⁵.

W 1988 r. problemy zaistniałe w LZS zostały poruszone na posiedzeniu KW PZPR, po którym zwrócono uwagę na konieczność ścisłej współpracy – w procesie upowszechnienia sportu – z zakładami patronackimi i przedsiębiorstwami

¹¹ Kronika LZS Śląsk za lata 1970–1991. b. pag.

¹² „Dziennik Ludowy” 1970, nr 87.

¹³ Kronika LZS Śląsk za lata 1970–1991, b. pag.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ Tamże.

pracującymi na rzecz rolnictwa¹⁶. W województwie słupskim do grona przedsiębiorstw silnie wspierających sport na wsi należy zaliczyć lokalne PGR, zwłaszcza w Sycewicach i Przechlewie oraz Zakład Produkcyjny Comindex w Damnicy¹⁷.

Spśród realizowanych przez LKS i LZS zadań programowej działalności poprawnie przebiegała organizacja imprez masowych, z każdym rokiem podnosił się ich poziom sportowy i organizacyjny¹⁸. Wśród organizowanych imprez popularnością cieszyły się: igrzyska integracyjno-sportowe pracowników gospodarki żywnościowej, gminne igrzyska młodzieży, święta sportu wiejskiego oraz indywidualne igrzyska wsi i gmin w kilkunastu dyscyplinach.

Jedną z głównych imprez masowych organizowanych na terenie województwa były Igrzyska Rekreacyjno-Sportowe Pracowników Gospodarki Żywnościowej¹⁹. Ich cele stanowiły popularyzacja kultury fizycznej wśród pracowników gospodarki żywnościowej oraz rywalizacja pomiędzy przedsiębiorstwami, kombinatami, spółdzielniami i zakładami w zakresie masowych form rekreacji i turystyki. Każdego roku w Igrzyskach startowało po kilka tysięcy osób. Wojewódzkie finały poprzedzone były zawsze eliminacjami gminnymi i rejonowymi²⁰.

I Wojewódzkie Igrzyska Rekreacyjno-Sportowe odbyły się w 1976 r. w Bytowie. Udział w nich wzięło 500 uczestników. Na program igrzysk złożyły się następujące dyscypliny: lekkoatletyka, piłka siatkowa i piłka nożna, strzelectwo, podnoszenie ciężarów, wielobój sprawnościowy i rzut lotką do tarczy. W punktacji generalnej zakładów pracy zwyciężyła reprezentacja PGR Bytów przed Zakładem Drobiarskim Sławno i ZNMR Dębica Kaszubska²¹. Następne lata to okres doskonalenia form organizacyjnych i sportowych tej imprezy (w roku 1977 wprowadzone zostały do kalendarza imprez masowych Zimowe Igrzyska PGŻ). II Wojewódzkie Igrzyska odbyły się również w Bytowie na otwartych boiskach Ośrodka Sportu i Rekreacji. Najwyższą frekwencję w tych imprezach zanotowano w 1979 r., ogółem startowało w nich 3842 zawodników, z czego aż 1007 na szczeblu wojewódzkim²².

Istotnym osiągnięciem zespołowym Zrzeszenia było uzyskanie przez reprezentację województwa IX lokaty podczas Igrzysk w Olsztynie. W 1978 r. na Igrzyskach w Zielonej Górze zespołowo Zrzeszenie zajęło XXXVI miejsce na 49 startujących województw. Podczas tej imprezy zespół złożony z pracowników PGR

¹⁶ „Głos Pomorza” 1988, nr 306.

¹⁷ „Zielony Sztandar” 1988, nr 16.

¹⁸ SA WR LZS w Słupsku: Sprawozdanie z działalności WZ LZS w Słupsku w latach 1975–1978, s. 4.

¹⁹ SA WR LZS w Słupsku: Sprawozdanie z działalności WZ LZS w Słupsku w latach 1979–1983, s. 21.

²⁰ SA WR LZS w Słupsku: Księga Pamiątkowa Wojewódzkiego Zrzeszenia Ludowych Zespołów Sportowych w Słupsku (cyt. KP WZ LZS w Słupsku), t. 1, 1980, b. pag.

²¹ W klasyfikacji gmin I miejsce zajęła gmina Bytów przed miastem Słupsk i gminą Sławno. W punktacji pionów gospodarczych zwyciężyło Zjednoczenie PPGR przed WZKR i ZTOR. KP WZ LZS w Słupsku, t. 1, 1976, b. pag.

²² SA WR LZS w Słupsku: Sprawozdanie z działalności WZ LZS w Słupsku w latach 1979–1983, s. 21.

Bytów wywalczył I pozycję w wieloboju sprawnościowym. Podkreślić należy, że w wieloboju tym startowały reprezentacje z 43 województw²³.

Poza igrzyskami należącymi do stałej pozycji kalendarza imprez masowych dużą popularnością wśród mieszkańców wsi cieszyły się rozgrywki w piłce nożnej. Imprezy piłkarskie organizowano przy różnych okazjach, począwszy od Tygodnia Kultury Fizycznej poprzez 1-majowe święto pracy, święto 22 lipca, dożynki itp. Stałą pozycję w kalendarzu imprez LZS, organizacji młodzieżowych działających na wsi, a także zakładów pracy i przedsiębiorstw skupiających społeczność wiejską na tym terenie stanowiła piłka nożna²⁴.

Dużą popularnością cieszyły się też rozgrywki w tenisie stołowym, organizowane w randze wsi, gmin i województwa. Tenis stołowy rozpowszechnił się szczególnie w tych miejscowościach, w których znajdowały się świetlice, kluby oraz szkoły posiadające sale gimnastyczne, zatem wszędzie tam, gdzie znajdowało się odpowiednio duże pomieszczenie, w którym można było ustawić choćby jeden stół do tenisa (np. Konarzyny, Biesowice, Pólczo, Główczyce)²⁵.

Również piłka siatkowa weszła na stałe do rozgrywek wiejskich. Mecze w tej dyscyplinie rozgrywano w większości gmin na świeżym powietrzu w okresie wiosenno-letnim. Wiązało się to przede wszystkim z brakiem odpowiedniego zaplecza w postaci sal sportowych, w których rozgrywki mogłyby być prowadzone przez cały rok²⁶.

Środowisko wiejskie tego regionu chętnie uczestniczyło także w rozgrywkach szachowych o Złotą Wieżę i warcabowych o Kryształowy Kamień. Co roku w eliminacjach do tych turniejów startowało kilka tysięcy osób. W 1978 r. w obu tych turniejach na terenie województwa brało udział ponad 3 tys. zawodników, a w 1982 r. blisko 5 tys.²⁷

Znaczącą rolę w zakresie masowej kultury fizycznej odgrywały też imprezy o charakterze okazjonalnym. Wiele z nich włączonych zostało do kalendarza poszczególnych instancji Zrzeszenia LZS. Przykładem takiego święta były Dni Olimpijczyka, w ramach których w większości gmin organizowano imprezy rekreacyjno-sportowe. W 1981 r. w Człuchowie odbyły się biegi przełajowe, w których uczestniczyło 137 uczniów w tym 43 dziewczęta (w tym biegu startowało 36 członków LZS, w tym 12 dziewcząt). Poza tym LZS wspólnie z OSiR-em oraz TKKF zorganizowały i przeprowadziły turniej piłki siatkowej i kometki oraz tenisa stołowego dla zakładów pracy.

W gminie Czarne aktyw LZS wspólnie ze Szkołą Zbiorczą zorganizowali uroczysty apel młodzieży szkolnej, po czym przeprowadzono imprezy sportowo-re-

²³ Zob. A. Zawisza, *Rozwój sportu wiejskiego w województwie słupskim w latach 1975–1983*. Praca magisterska, ZWKF Gorzów Wlkp. 1985, s. 95.

²⁴ SA WR LZS w Słupsku: Komunikat 7/77, b. pag.

²⁵ SA WR LZS w Słupsku: Sprawozdanie z działalności WZ LZS w Słupsku w latach 1975–1978, s. 36.

²⁶ SA WR LZS w Słupsku: Komunikat 4/82, b. pag.

²⁷ Tamże.

kreacyjne: turniej piłki siatkowej, dwa ognie, biegi na 60 metrów, tenis stołowy. Ogółem udział brało 280 uczniów.

W gminie Debrzno przeprowadzono indywidualny turniej w podnoszeniu ciężarów (uczestniczyło 29 zawodników). W Studzienicach zorganizowano spartakiadę sportowo-rekreacyjną obejmującą rozgrywki w tenisie stołowym, warcbach 100-polowych, szachach, podnoszeniu ciężarów i biegach przełajowych. We wsi Konarzyny, gmina Tuchomie, przeprowadzono mistrzostwa wsi w tenisie stołowym, w których brało udział 19 osób w tym 4 kobiety²⁸.

Podobne imprezy z okazji tego święta odbywały się w innych wsiach i gminach województwa słupskiego (Lipnicy, Czarnej Dąbrówce, Jasieniu, Nożynie, Miastku, Trzebielinie, Potęgowie, Przechlewie, Koczale i wielu innych)²⁹. Ciekawostką była akcja zorganizowana dla młodzieży Szkół Rolniczych w Słupsku pod nazwą Turniej wiedzy o sporcie i kulturze fizycznej, w której poza wiedzą należało wykazać się sprawnością fizyczną. Było to pokonywanie toru przeszkód lub marsz na szczudłach³⁰.

Doskonałą okazją do zorganizowania imprez masowych było również święto 1 maja, które na wiejskich stadionach gromadziło niemal całą miejscową społeczność. Przeciętnie w każdej gminie co roku w zawodach *1-majowych* uczestniczyło około 200 osób. Z tej okazji odbywały się również Małe Wyścigi Pokoju³¹.

Na sportowo obchodzono także w środowisku wiejskim *święto* 22 lipca i uroczystości dożynkowe. W ramach tych świąt, obok piłki nożnej rozgrywanej co roku, w każdej gminie odbywało się szereg festynów rekreacyjno-sportowych, na które składały się liczne konkurencje, np. ringo, konkurs siłacza, turnieje rodzinne, slalomy rowerowe, biegi z przeszkodami, wyścigi w workach, zawody strzeleckie itp.³²

Poza wyżej wymienionymi imprezami sportowymi organizowano powszechną akcję Dziewczęta na start, która miała na celu upowszechnianie kultury fizycznej wśród dziewcząt i kobiet wiejskich. Odbywały się również zawody strzeleckie w ramach pucharu Robotnika Rolnego, w których każdego roku średnio startowało około 3 tys. zawodników. Poza tym organizowano na tym terenie turnieje tenisa stołowego o puchar KGW, puchar CZSR oraz biegi crossowe o puchar ZSMP³³. Ważne miejsce, obok masowych form kultury fizycznej, w środowisku wiejskim województwa słupskiego zajmowała turystyka i krajoznawstwo. W omawianych latach Wojewódzkie Zrzeszenie LZS jako wytyczne do pracy w kształtowaniu ruchu turystycznego i krajoznawstwa oraz wszelkich form wypoczynku i rekreacji, przyjęło Uchwałę VIII Krajowego Zjazdu Delegatów Zrzeszenia LZS. Wzbogaciło jej postanowienia

²⁸ Tamże.

²⁹ Tamże.

³⁰ SA WR LZS w Słupsku: Podsumowanie *Dni Olimpijczyka* 1981, b. pag.

³¹ SA WR LZS w Słupsku: Komunikat 9/83, b. pag.

³² Tamże.

³³ SA WR LZS w Słupsku: Sprawozdanie z działalności WZ LZS w Słupsku w latach 1979–1983, s. 23.

o program przyjęty na VI plenum Rady Głównej Z LZS w roku 1978. Słupskie Zrzeszenie, działając wspólnie z ZSMP oraz innymi organizacjami, dążyło do objęcia swym zasięgiem jak największej liczby mieszkańców wsi, kładąc główny nacisk na pozyskanie dla turystyki załóg państwowych przedsiębiorstw rolnych i pracowników spółdzielczości wiejskiej.

W kalendarzu imprez LZS w województwie znajdowały się liczne akcje turystyczne. W 1977 r. w okresie od czerwca do września przebywało na terenie województwa ok. 70 tys. turystów w tzw. otwartej bazie noclegowej. Odbyło się kilkaset imprez turystyczno-krajoznawczych, w których uczestniczyło prawie 30 tys. mieszkańców województwa słupskiego. Przeprowadzono ponad 200 wycieczek szkolnych oraz 30 rajdów, w których uczestniczyło około 1000 osób. Kuratorium Oświaty i Wychowania zarejestrowało 30 obozów wędrownych i 42 biwaki³⁴.

W ramach popularyzacji ruchu turystycznego w dniach 9–12 maja 1985 r. Zarząd Wojewódzki Związku Młodzieży Wiejskiej przy współpracy z LOK, LZS, i ZHP zorganizował w Czarnem Ogólnopolski Zlot Turystyczny „Czimy pamięć tamtych dni”³⁵. W trakcie trwania zlotu przeprowadzono szereg imprez kulturalnych, konkursów i turniejów sportowych. Klasyfikację województw wygrał Słupsk, wyprzedzając Gorzów Wlkp., Koszalin, Wałbrzych, Łódź i Przemyśl³⁶.

Z dniem 1 stycznia 1990 r. zostały wstrzymane wszelkie dotacje dla organizacji społecznych. Brakowało pieniędzy na sprzęt, nie wspominając o środkach transportu czy organizacji imprez. Reguły kapitalizmu (wolnego rynku), które opanowały branżę sportowo-rekreacyjną, spowodowały, że działalność sportowo-organizacyjną utrzymały jedynie największe kluby³⁷. W zaistniałej sytuacji wydarzenia sportowo-turystyczne odbywały się rzadziej i miały mniejszy zasięg.

Upowszechnianie sportu i turystyki szczególnie w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych przebiegało w bardzo trudnych warunkach. Społeczność wiejska często tylko dzięki działalności Zrzeszenia miała kontakt ze sportem.

2. Obiekty i urządzenia sportowe LZS

Powszechność kultury fizycznej oraz stopień realizacji programu Zrzeszenia LZS w dużej mierze zależał od ilości i jakości posiadanej bazy sportowo-rekreacyjnej i turystycznej. Dążeniem Zrzeszenia LZS w województwie słupskim było zaopatrzenie każdego klubu w danym środowisku w proste urządzenia sportowo-

³⁴ Kronika LZS Słupsk za lata 1970–1991, b. pag.

³⁵ „Zbliżenia” 1985, nr 21.

³⁶ Tamże.

³⁷ „Głos Pomorza” 1990, nr 37.

-rekreacyjne, a w poszczególnych gminach w gminne i zakładowe ośrodki sportu i rekreacji. Mimo trudności finansowych w latach osiemdziesiątych prawie każdy LZS w województwie posiadał boisko do piłki nożnej, z nielicznymi wyjątkami, w których władze gminne zabrały place boisk i przeznaczyły je pod uprawę rolną.

Wszelka modernizacja i remonty posiadanych obiektów i urządzeń sportowych odbywały się w ramach czynów społecznych wykonywanych przez działaczy i sportowców LZS. Inicjatywa społecznego budownictwa natomiast wspierana była konkursami „boisko w każdej wsi” i „ośrodek sportu i rekreacji w każdej gminie”. Wartość czynów społecznych przy budowie urządzeń sportowych i turystycznych w 1975 r. wynosiła 2 256 125 złotych podobnie było w 1978 r., gdzie liczba przeprowadzonych czynów oszacowano na łączną wartość 2 745 918 złotych³⁸.

Budownictwo społeczne było podstawowym sposobem zaspakajania potrzeb w zakresie bazy sportowej. Każdy aktywniejszy LZS starał się o własny obiekt sportowy. Warunkiem decydującym o budowie obiektów i urządzeń sportowych było posiadanie odpowiedniego terenu. Reforma rolna, uspołecznienie części ziemi w Polsce Ludowej, pozwoliła na pozyskanie ziemi pod budowę obiektów i urządzeń sportowych³⁹. Według danych statystycznych w roku 1986 stan obiektów przedstawiał się następująco: 200 boisk, 3 stadiony i jedna hala sportowa. Część z tych obiektów wybudowała młodzież w corocznych akcjach „boisko w każdej gminie”⁴⁰.

3. Kadra szkoleniowa i aktyw społeczny

Podstawową część programu LZS realizowano dzięki społecznej pracy członków i działaczy LZS. Ogniwa Zrzeszenia nie miały etatowych pracowników, poza LKS, które zatrudniały szkoleniowców w sporcie kwalifikowanym. W środowisku wiejskim województwa śląskiego pracowało społecznie około 688 działaczy. Średnio w gminie działało 22 animatorów życia sportowo-turystycznego, przy czym w poszczególnych gminach występowały znaczne różnice. Wojewódzkie Zrzeszenie LZS w latach 1975–1983 zatrudniało 20 osób. Największa liczba szkoleniowców zatrudniona była w 1976 r.: 2 trenerów płatnych, 30 instruktorów płatnych i 36 społecznych, 181 organizatorów wychowania fizycznego i sportu oraz 240 sędziów, w sumie 539 osób.

Sytuacja w zakresie liczebności kadry szkoleniowej w kolejnych latach nie uległa poprawie mimo organizowanych przez Radę Główną kursów instruktorских. Podstawową trudność stanowił dobór kandydatów z co najmniej średnim wykształceniem. Osoby posiadające je zatrudniane były przeważnie w innych instytucjach, ich delegowanie na szkolenie było w wielu przypadkach niemożliwe. Przeszkodę stanowiła również strona finansowa, ponieważ WZ LZS nie posiadało

³⁸ SA WR LZS w Śląsku: Sprawozdanie z działalności WZ LZS w Śląsku za lata 1979–1983, s. 27.

³⁹ Zob. S. Drążdżewski, *Ludowe Zespoły Sportowe*, s. 85–86.

⁴⁰ Kronika LZS Śląsk za lata 1970–1991, b. pag.

środków dla zrekompensowania utraconych zarobków uczestnikom takich kursów. Zatem nie było zbyt wielu zainteresowanych, a przydzielane limity przez Radę Główną pozostawały często niewykorzystane⁴¹.

4. Rozwój dyscyplin sportowych w ramach LZS

Największą popularnością w LZS województwa słupskiego cieszyły się następujące dyscypliny: kolarstwo, piłka nożna, piłka siatkowa, szachy i podnoszenie ciężarów. Rywalizacja w tych dyscyplinach odbywała się podczas cyklicznych zawodów sportowych: igrzysk, spartakiad wsi i zlotów turystycznych. Najlepiej funkcjonującymi klubami były te, dla których jednostkami wspierającymi były PGR, m.in.: Wybrzeże Objazda, Chrobry Charbrowo (klub posiadający własne obiekty sportowe), Brda Przechlewo. Jednak wizytówką słupskiego wyczynowego sportu wiejskiego był Piast Człuchów z sekcją kajakarstwa, lekkoatletyki i łucznictwa⁴².

W latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych nastąpił regres w rozwoju dyscyplin sportowych. Przyczyniła się do tego organizacja sportu wiejskiego poza środowiskiem. Każdego roku zmniejszał się udział młodzieży i osób starszych, (mieszkańców wsi) w masowych imprezach sportowych i turystycznych. Zjawisko to było również następstwem braku współdziałania organizacji działających w środowisku LSZ, ZSMP i związków zawodowych. Poza tym działalność LSZ nie znajdowała wsparcia ze strony administracji państwowej oraz kierownictwa przedsiębiorstw gospodarki rolnej⁴³.

Bibliografia

A. Źródła

I. Źródła archiwalne

Archiwum Państwowe w Koszalinie, Akta Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej. Składnica Akt Rady Wojewódzkiej Ludowych Zespołów Sportowych w Słupsku.

II. Źródła drukowane

Kronika LZS Słupsk za lata 1970–1991.

⁴¹ SA WR LZS w Słupsku: Sprawozdanie z działalności WZ LZS w Słupsku w latach 1975–1978, s. 26.

⁴² „Sport” 1986, nr 180.

⁴³ Zob. A. Zawisza, *Rozwój sportu wiejskiego...*, s. 109–110.

III. Prasa

- „Dziennik Ludowy”, Warszawa 1970.
„Głos Pomorza”, Koszalin–Słupsk 1973–1998.
„Sport”, Katowice 1986.
„Zielony Sztandar”, Warszawa 1988.
„Zbliżenia”, Słupsk 1980–1981.

IV. Relacje

Relacja Krystyny Głowackiej.

B. Literatura

Publikacje

- Drażdzewski S., *Ludowe Zespoły Sportowe, Zarys Dziejów 1946–1964*, Warszawa 1967.
Gondek L., *Kultura fizyczna w Polsce 1944–1984*. Gdańsk 1986.

Prace niepublikowane

- Zawisza A., *Rozwój sportu wiejskiego w województwie słupskim w latach 1975–1983* (praca magisterska), ZWKF Gorzów Wlkp. 1985.

Abstract

Physical culture in the activity of Folk Sports Teams in the district of Słupsk in 1975–1998

One of the most important links in physical culture in the district of Słupsk was the Folk Sports Team Association. Its activity was to popularize the recreation and the development of sports disciplines within circles and folks sport clubs in the village and small town communities.

One of the main LZS mass fixtures held in the Province of Słupsk were the Recreation-Sports Games for Food Economy Workers and the Provincial Recreation-Sports Games, which took place for the first time in Bytów in 1976. Apart from mass forms of physical culture in the village environment in the district of Słupsk, tourism and touring occupied important places.

However, cycling, football, volleyball, chess and weight lifting were the most popular LZS sport disciplines. Competition in above-mentioned contests were held during cyclical sport events like games, athletic meetings and touristic rallies. The best functioned clubs were those which were supported by PGR. In 1990 all the subsidies for the social organizations were suspended, in the consequence of that, sport-touristic events took place more rarely and had smaller range.

Keywords: Folk Sports Teams, physical culture, sport, village, the district of Słupsk